

Лев Гула

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
д-р юрид. наук, доц.
проф. кафедри кримінального права і процесу

Уляна Олеярник

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
магістр кафедри кримінального права і процесу

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ

© Гула Л., Олеярник У., 2018

Розглянуто правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Охарактеризовано основні ознаки обігу об’єктів інтелектуальної власності. Визначено заходи виявлення правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Окреслено порядок проведення контрольованого постачання та контрольованої закупки фальсифікованих товарів.

Ключові слова: інтелектуальна власність; злочини; фальсифікована продукція; контрафактна продукція; засоби виявлення; контрольоване постачання; контрольна закупівля.

Лев Гула, Уляна Олеярник

ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ И СРЕДСТВА ИХ ВЫЯВЛЕНИЯ

Рассмотрены правонарушения в сфере интеллектуальной собственности. Охарактеризованы основные признаки оборота объектов интеллектуальной собственности. Определены мероприятия по выявлению правонарушений в сфере интеллектуальной собственности. Установлен порядок проведения контролируемой поставки и контролируемой закупки фальсифицированных товаров.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность; преступления; фальсифицированная продукция; контрафактная продукция; средства обнаружения; контролируемое поставки; контрольная закупка.

Lev Hula
Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Sc. D., Prof.

Ulyana Olejarnik
Master of the Department of Criminal Law and Process
Educational and Scientific Institute of Law and Psychology
Lviv Polytechnic National University

CRIMES IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY AND THEIR DEFINITIONS

The violations in the field of intellectual property are considered. Characterized the main signs of the circulation of intellectual property. Measures to detect offenses in the field of intellectual property are determined. The order of the controlled delivery and controlled purchase of counterfeit goods is outlined.

Key words: intellectual property; crimes; counterfeit products; counterfeit products; detection means; controlled delivery; control purchase.

Постановка проблеми. Значний обсяг виробництва й обігу контрафактної та фальсифікованої продукції на ринкову України завдає значних збитків світовій та вітчизняній економіці та вводить в оману громадян на споживчому ринку щодо отримання якісних товарів. Незадовільний стан протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності викликає негативну реакцію з боку суспільства і потребує постійного вдосконалення засобів їх виявлення.

Аналіз дослідження проблеми. Методику виявлення злочинів у сфері інтелектуальної власності зробили такі науковці та практики, як П. П. Андрушко, В. І. Барко, В. І. Василичук, В. Д. Гавловський, О. В. Гуменчук, О. Ф. Долженков, В. С. Дмитришин, Т. В. Дудченко, І. С. Зеленська, О. Б. Єліферов, Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, С. А. Лебідь, Ю. Ю. Орлов, О. В. Савченко, Д. М. Серета, Л. П. Скалзуб, Р. П. Томма та ін.

Мета статті – визначити злочини у сфері інтелектуальної власності та окреслити застосування заходів виявлення правопорушень під час експорту та розповсюдження контрафактної продукції, зокрема із застосуванням мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Результати власних наукових пошуків, а також результати дослідження наукових праць свідчать про наявність розгалуженої системи державних та недержавних органів, покликаних вести боротьбу з проявами порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності. Існування значної кількості суб'єктів охоронної діяльності виправдано наявністю різноманітних за своїм змістом порушень прав інтелектуальної власності, які досить часто потребують і особливих форм охоронної діяльності [1, с. 8].

Поняття право інтелектуальної власності визначено законодавством, як права на результати інтелектуальної, творчої діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній галузях. **Об'єктом правової охорони вони становлять лише за умови вираження в певній об'єктивній формі та дотримання умов встановлені законом.** Основними законодавчими актами, які регулюють суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності є Закони України “Про авторське право та суміжні права”, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, “Про охорону прав на промисловізнарки”, “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм,

відеограм, комп'ютерних програм, баз даних” та ін. До злочинів у сфері інтелектуальної власності відносяться діяння передбаченні ст.176, 177, 203-1,229КК України.

Способи вчинення злочинів залишають у матеріальній та інтелектуальній сферах сліди. Особи ж, що вчинили злочин, для уникнення покарання докладають максимум зусиль до їх знищення або маскуванню. Для злочинів у сфері інтелектуальної власності характерними є деякі особливості слідоутворення:

- зовні здебільшого вони виглядають як звичайні господарські операції;
- знаряддя вчинення зазначених злочинів суттєво відрізняються від знарядь вчинення загальнокримінальних злочинів;
- сліди, переважно, містяться в документах (управлінських, бухгалтерських, технологічних);
- предмети злочинного посягання (матеріальні цінності, грошові кошти, компакт-диски, комп'ютерні програми тощо) можуть використовуватися під час правомірних господарських операцій [2].

Під час аналізу споживчого ринку в Україні вставлено, що правопорушення у сфері інтелектуальної власності здійснюється в таких формах:

1. Незаконне ввезення на територію України контрафактних товарів аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, баз даних та їх незаконне розповсюдження через торгову мережу та Інтернет.

2. Незаконне розповсюдження та використання в господарській діяльності комп'ютерних програм щодо ведення фінансово-господарської діяльності.

3. Незаконне розповсюдження товарів і послуг з комерційною метою (торгівля без оформлення права на підприємництво) в Інтернеті, з порушенням авторських прав та суміжних прав власників.

4. Незаконне привласнення (плагіат) та розповсюдження наукових творів (статей, дисертацій, монографій, підручників тощо),

5. Незаконне використання знаків для товарів і послуг (виготовлення та реалізація товарів під знаками відомих брендів) та інші правопорушення, пов'язані з правом на промислову власність.

Незаконне використання знака для товарів чи послуг, фірмового найменування – це їх застосування на товарах і за надання послуг, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, у проспектах, рахунках та в іншій документації, пов'язаній із уведенням товарів і послуг у господарський обіг, якщо це здійснюється без дозволу на те власника свідоцтва [3, с. 31].

Особливо часто простежується вид несанкціонованого правовласниками комерційного розповсюдження програмних продуктів (разом із комп'ютерною технікою). Це підтверджується аналізом значної кількості рекламних оголошень, де запропоновано безоплатне встановлення на комп'ютерну техніку, яка реалізується такими підприємствами, будь-якого популярного програмного забезпечення. Як показує практика, більшість таких постачальників зовсім не мають дозволів від правовласників на встановлення на персональні комп'ютери, що реалізуються, відповідних програмних продуктів і діють поза правовим полем держави.

Безперечно, головним джерелом отримання такої інформації залишаються сили і засоби оперативних підрозділів. Однак, незалежно від джерела отриманої інформації, припинення злочинів у сфері інтелектуальної власності вимагає використання оперативно-технічних засобів та слідчих (розшукових) дій, з метою довести причетність особи підозрюваного до злочину.

Організація пошуку ознак злочинів, пов'язаних із порушенням інтелектуальної власності має свої особливості залежно від виду злочинної діяльності і здійснюється в місцях реалізації контрафактної та фальсифікованої продукції [4, с. 10].

З метою виявлення злочинів у сфері інтелектуальної власності необхідно особливу увагу сконцентрувати на перевірці: суб'єктів господарювання, які у своїй діяльності використовують з комерційною метою фонограми та відеограми; суб'єктів господарювання, які займаються ввезенням і тиражуванням аудіовізуальної продукції, виробництвом та реалізацією комп'ютерної техніки; підприємств торгівлі, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею аудіокасетами,

відеокасетами і компакт-дисками; фізичних осіб, які здійснюють роздрібну торгівлю цими товарами з лотків, кіосків у невстановлених місцях тощо; пунктів відеопрокату, кінотеатрів; телерадіокомпаній та підприємств, які надають послуги кабельного телебачення; комп'ютерних клубів, Інтернет-кафе; підприємці та приватні особи, що надають торговельні послуги через Інтернет [5, с. 83].

Одним із актуальних питань є отримання інформації в процесі пошуку виявлення фактів здійснення злочинів у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет [6, с. 310].

З метою отримання інформації щодо протиправного посягання на інтелектуальну власність необхідно здійснювати такі заходи:

- робота у місцях можливої реалізації контрафактної продукції;
- система контролю персональних ключів захисту;
- моніторинг мережі Інтернет [7, с. 59].

Як зазначають окремі автори, більш суворо ніж призупинення діяльності інтернет-сайтів на даний час правоохоронним органам України впливати на провайдерів не дозволяє нормативна база [8, с.68]. У той же час, з огляду на незаконне вторгнення Російської Федерації на територію України, за рішенням керівництва держави та Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення перекрито доступ до російських телеканалів та окремих сайтів Інтернету “Однокласники” та ін.

У січні 2019 р. в результаті перевірки заяви Української антипіратської асоціації Кіберполіція закрито сім он-лайн кінотеатрів, які діяли протягом двох років та завдали збитків правовласникам на суму 10 млн гривень*.

Але навіть після закриття піратського сайту, який розташований на території України, немає жодних гарантій, що такий самий сайт не буде відкритий на території іншої країни, де захист авторських прав на нижчому рівні, а його власники не будуть продовжувати займатися розповсюдженням піратської продукції.

На наш погляд, проблеми виявлення злочинів у сфері інтелектуальної власності у мережі Інтернет характеризуються своєю специфікою, їхнє вирішення потребує оновлення й удосконалення насамперед положень міжнародно-правових договорів, учасником яких є Україна, а також відповідного приведення у відповідність до них актів національного законодавства.

Інформацію про сайти, на яких розповсюджується продукція, яка захищена авторським правом, як зазначалось вище, можна отримати, використовуючи пошукові системи. Для цього лише необхідно задати коректно запит. Наприклад, задаючи в запиті назви фільмів, які демонструються на цей момент в кінотеатрах або будуть демонструватись у майбутньому та додаючи фразу “завантажити”, також потрібно обмежити запит такою функцією як сторінки з України. Не варто звертати увагу на домен верхнього рівня ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, створений на основі кодування назв країн відповідно до міжнародних стандартів, для обслуговування адресного простору сегмента мережі Інтернет певної держави. Так як, наприклад, сайт може мати домен верхнього рівня ru (Росія), але фізично перебувати на території України.

З метою виявлення фактів незаконного відтворення, розповсюдження та тиражування об'єктів інтелектуальної власності чи незаконного виробництва, експорту, імпорту, зберігання або реалізації об'єктів інтелектуальної власності необхідно проводити огляди виробничих потужностей організацій та підприємств, що виготовляють, відтворюють, розповсюджують чи тиражують об'єкти інтелектуальної власності, експортують, імпортують, зберігають чи реалізують їх.

Для виявлення злочинів у інтелектуальній власності, необхідно провести контрольовану поставку або контрольну закупку контрафактної продукції, результати їх проведення згодом можуть суттєво вплинути на хід розслідування. Порядок проведення вказаних заходів регламентується спеціальними підзаконними актами.

* За даними Кіберполіції МВС України. Аналітична довідка про стан протидії злочинам. – К.: МВС України. – 2019. – 3 с. (<https://verta.1.com.ua>)

Завданнями проведення контрольованого постачання у сфері боротьби з обігом контрафактної продукції можуть бути: встановлення виробників контрафактної продукції; встановлення каналів транспортування та зберігання контрафактної продукції; встановлення відправників і одержувачів предметів поставки; встановлення пунктів зберігання, фальсифікації захисних елементів продукції; встановлення осіб, причетних до вчинення злочину; з'ясування системи організації збуту контрафактної продукції; встановлення мережі пунктів оптової та роздрібною торгівлі контрафактної продукції; встановлення корумпованих осіб державної митної служби, які сприяють переміщенню контрафактної продукції; забезпечення доказів злочинної діяльності та інші.

В окремих випадках проводиться контрольна закупівля товарів, предметів у фізичних та юридичних осіб, незалежно від форм власності, з метою виявлення та документування фактів розповсюдження контрафактної продукції.

Порядок проведення контрольної закупки такий: після отримання фальсифікованої продукції і товарного чеку у співробітників торгової точки отримати свідоцтво про свідоцтво про державну реєстрацію підприємства, накладні на отримання товару; забезпечити заходи збереження касового апарату, готівкової виручки та наявної фальсифікованої продукції до прибуття слідчо-оперативної групи.

Для вирішення питань щодо відкриття кримінального провадження про злочини, передбачені ст. 176, 177, 229 КК України, в матеріалах повинні бути дані: про юридичних (фізичних) осіб, яким належать права інтелектуальної власності; розрахунок розміру заподіяних протиправними діями збитків (її розмір у *двадцять* і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян); попереднє дослідження спеціаліста (експерта), яке б підтвердило наявність ознак контрафактності.

Висновки. Для виявлення зазначених злочинів необхідно знати порядок обігу об'єктів інтелектуальної власності їх виготовлення і реєстрації та способи їх підроблення і розповсюдження в торговій мережі та в глобальній мережі Інтернет. Співробітники оперативних та слідчих підрозділів повинні вміти проводити перевірку окремого виробничого та торговельного підприємств. Дієвими заходами виявлення та документування злочинів у сфері інтелектуальної власності є контрольоване постачання та контрольна закупка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правові питання боротьби зі злочинами у сфері інтелектуальної власності: навч. посіб. / Гула Л. Ф., Колб О. Г. та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 132 с.
2. Кримінальне право України: Особлива частина: підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.: Юрінком Інтер, 2001. 622 с.
3. Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у сфері інтелектуальної власності та високих технологій. Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, С. А. Лебідь, Т. В. Дутченко та ін. К.: ДДСБЕЗ МВС України, 2009. 190 с.
4. Єліферов О. Б. Основи виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням авторських прав на аудіовізуальні твори: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Одеса: ОДУВС, 2009. 20 с.
5. Сливченко В. В. Діяльність міліції громадської безпеки щодо виявлення та запобігання злочинам та правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. *Протидія злочинності у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій органами внутрішніх справ*: стан, проблеми та шляхи вирішення: матеріали Всеукраїнської наук.-прак. конф. (м. Донецьк, 12 листопада 2010 р.); Донецький юрид. ін-т ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2010. С. 81–83.
6. Недов Р. С. Виявлення та документування злочинів у сфері інтелектуальної власності, що вчиняються в мережі Інтернет. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. С. 307–320.
7. Гавриленко А. А. Діяльність ТОВ “Ліга Закон” щодо протидії піратству комп'ютерних програм. Організація протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій: доповіді провідних вчених, представників громадськості, державних службовців та працівників

ДСБЕЗ на міжвідомчому семінарі-нараді; відп. ред. Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, С. А. Лебідь. К.: ДДСБЕЗ, 2009. С. 59–72. 8. Сахно Ю. Чи бути Україні серед лідерів світового “інтелектуального піратства”. *Інтелектуальна власність*. 2010. № 3. С. 6–68.

REFERENCES

1. *Pravovi pytannia borotby zi zlochynamy u sferi intelektualnoi vlasnosti* [Legal questions of struggle with crimes in the field of intellectual Property]: navch. posibnyk. Hula L. F. Kolb O. H. ta in. Lviv: LvDUVS, 2011. 132 p. 2. *Kryminalne pravo Ukrainy* [Criminal law of Ukraine]: Osoblyva chastyna: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. osvity / za red. M. I. Bazhanova, V. V. Stashysa, V. Ia. Tatsiia. K.: Yurinkom Inter, 2001. 622 p. 3. *Zbirnyk metodychnykh rekomendatsii z vykryttia ta dokumentuvannia zlochyniv u sferi intelektualnoi vlasnosti ta vysokikh tekhnolohii* [Collection of methodological recommendations on the disclosure and documentation of crimes in the field of intellectual property and high technologies]. L. P. Skalozub, V. I. Vasylynchuk, S. A. Lebid, T. V. Dutchenko ta in. K.: DDSBEZ MVS Ukrainy, 2009. 190 p. 4. Ieliferov O. B. *Osnovy vyivlennia ta rozsliduvannia zlochyniv, poviazanykh z porushenniam avtorskykh prav na audiovizualni tvory* [Basics of detection and investigation of crimes related to infringement of copyright for audiovisual works]: avtoref. dys. na здобuttia nauk. stup. kand.iuryd. nauk: spets. 12.00.09 – kryminalnyi protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diialnist. Odesa: ODUVS, 2009. 20 p. 5. Slyvchenko V. V. *Diialnist militsii hromadskoi bezpeky shchodo vyivlennia ta zapobihannia zlochynam ta pravoporushenniam u sferi intelektualnoi vlasnosti*. [Public Security Police Activity on the Detection and Prevention of Crimes and Intellectual Property Offenses. Counteraction of Crime in the Sphere of Intellectual Property and Computer Technologies by Internal Affairs] Prottydiia zlochynnosti u sferi intelektualnoi vlasnosti ta kompiuternykh tekhnolohii orhanamy vnutrishnykh sprav: stan, problemy ta shliakhy vyrishennia: materialy Vseukrainskoi nauk.-prak. konf. (m. Donetsk, 12 lystopada 2010 r.); Donetskyyi yuryd. in-t LDUVS im. E. O. Didorenka. Donetsk: DIuI LDUVS, 2010. P. 81–83. 6. Nedov R. S. *Vyivlennia ta dokumentuvannia zlochyniv u sferi intelektualnoi vlasnosti, shcho vchyniautsia v merezhi Internet*. [Identification and documentation of intellectual property crimes committed on the Internet] Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnykh sprav. Dnipropetrovsk: DDUVS, 2009. P. 307–320. 7. Havrylenko A. A. *Diialnist TOV “Liha Zakon” shchodo protydii piratstvu kompiuternykh prohram*. [The Activity of LLC "League of Law" concerning counteraction to piracy of computer programs.] Orhanizatsiia protydii zlochynam u sferi intelektualnoi vlasnosti ta kompiuternykh tekhnolohii: dopovidi providnykh vchenykh, predstavnykiv hromadskosti, derzhavnykh sluzhbovtsiv ta pratsivnykiv DSBEZ na mizhvidomchomu seminari-naradi; vid. red. L. P. Skalozub, V. I. Vasylynchuk, S. A. Lebid. K.: DDSBEZ, 2009. P. 59–72. 8. Sakhno Yu. *Chy buty Ukraini sered lideriv svitovoho “intelektualnoho piratstva”. Intelektualna vlasnist*. [Should Ukraine be among the leaders in the world of "intellectual piracy." *Intellectual Property*], 2010. No. 3. P. 6–68.

Дата надходження: 09.10.2018 р.